POEZIA VIEREANĂ PENTRU COPII: DE LA PRECEPTELE DOGMATICE LA LIBERTATEA CREAȚIEI

CRISTIAN SERDEȘNIUC

Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC

Rezumat. Grigore Vieru este un nume de referință în poezia românească (din Basarabia) despre limbă maternă, vatră străbună și frumusețea universului înconjurător, care a resimțit pe deplin gustul amar al discordiei instigată de regimul sovietic comunist. Cultivând într-o poezie senină și netulburată cele mai majore teme ale universalității, eschivându-se de la dogmatica proletcultistă, Grigore Vieru așază în capul mesei mirajul lumii copilărești și însăși imaginea serafică a copilului. Incompatibilă preferințelor și tiparelor ideologice, poezia viereană pentru copii a căutat să readucă literatura română basarabeană în albia literaturii române de dincolo de Prut. Poetul renunță la didacticism și cultivă o cultură a încrederii, reușind să recupereze esteticul și lirismul într-o perioadă a interdicțiilor și a imposibilului.

Cuvinte-cheie: Poezie viereană, regim sovietic, literatură basarabeană, lirism, principiu estetic, copil, copilărie.

Abstract. Grigore Vieru is a reference name in Romanian poetry from Bessarabia about mother tongue, ancestral hearth and the beauty of the surrounding universe, who fully felt the bitter taste of discord instigated by the communist regime. Cultivating in a serene and undisturbed poetry the major themes of universality, avoiding the proletarian dogmatics, Grigore Vieru places at the head of the table the mirage of the childish world and the very seraphic image of the child. Incompatible with ideological preferences and patterns, the Vierean poetry for children sought to bring Romanian literature from Bessarabia back to the bed of Romanian literature across the Prut. The poet renounces didacticism and cultivates a culture of trust, managing to recover aesthetics and lyricism in a period of prohibitions and the impossible.

Keywords: Vierean poetry, soviet regime, bessarabian literature, lyricism, aesthetic principle, child, childhood.

Grigore Vieru poate fi considerat pe deplin un poet al rezistenței și opunerii împotriva unui macrorégim sovietic furibund, care a marcat feroce întreaga ființă națională a neamului nostru. Consecințele proletcultismului și a propagandei moscovite de după cel de-al doilea Război Mondial a lăsat oampréntă cicatrizantă în toate domeniile social-culturale, inclusiv în literatură.

Începutul „erei” staliniste în Basarabia a însemnat, de fapt, începutul unei ideologizări mutilatoare, menite să propagandeze acut concepțiile bolșevice și să impună canonic unele precepte dogmatice în societate. Respingerea ahtiată a credinței în Dumnezeu și a sevelor folclorice; îndepărtarea omului de sorgintele strămoșesc; proclamarea și autoproclamarea unor fețe de partid ca adevărați „eroi ai neamului”; impunerea riguroasă a limbii ruse, a scrisului chirilic și inventarea limbii moldovenești; controlul stringent asupra gândirii poporului, precum și introducerea unei cenzuri aspre asupra creației literare, sunt doar câteva din condițiile prioritare pentru care a optat sistemul sovietic comunist. În mărturisirile lui Ion Ciocanu aflăm că totul era subordonat ideologiei staliniste, iar oamenii erau îndemnați la o vigilență bolșevică și la luptă ideologică „fără de compromis” (Ciocanu, 1998, p. 9). Comparativ cu alte țări ale URSS, problema comunismului în țara noastră este resimțită mai dureros. Criticii și istoricii vorbesc despre plăcerea totalitarismului de a dezrădăcina filonul străbun și de a înăbuși limba română, cea care este vorbită pe teritoriul Republicii Moldova și pe celălalt mal al Prutului, adică în România. Autoritățile sovietice au depus mari eforturi, uneori acerbe și iraționale, pentru a reconceptualiza obârșia noastră etnică și limba maternă vorbită. Neaderenții și nesuținătorii ideilor propagandiste canonic impuse erau excluși, dezapreciați, demoralizați, persecutați sau își sfârșeau cumplit viața. Regimul ideologic nu avea menirea să promoveze valorile spiritualității neamului sau să scoată în evidență inteligența vădită a personalităților din țară, ci să inhibeze și să stagneze procesul de dezvoltare cultural-spirituală și să reeduce o nouă gândire: elogierea comunismului și glorificarea figurilor partinice.

Subjugarea regimului stalinist a contribuit masiv la stagnarea culturii și la primitivitatea literaturii. Limitarea literaturii a însemnat privarea acesteia de o condiție lingvistică și estetică firească, totodată îndepărtarea ei de arealul mioritic. Literatura devine în mare parte o publicitate rudimentară menită să incite spiritele la demagogie și unitate partinică. Scriitorul basarabean s-a conformat parțial unor cerințe, fie din frică sau din amenințările iminente, însă a încercat mereu să se eschiveze de la aceste principii dogmatice și să se reîntoarcă la tradiție și folclor. După Mihai Cimpoi, literatura basarabeană, ruptă abuziv de contextul literaturii române, a trebuit să fie pe cont propriu *o literatură* și încă o literatură *națională* (Cimpoi, 2003, p. 229).

Pentru literatura basarabeană a fost important să-și păstreze ființa națională, legătura organică cu sevele strămoșești, totodată să cultive în om frumosul și armonia pentru universul înconjurător. În ciuda tuturor restricțiilor și a represiunilor impuse, liricul supraviețuiește în profunzimea cuvântului grație evenimentelor cruciale ce au marcat literații. Generația cincizeciștilor, în special a șaizeciștilor, au transpus în creațiilor lor mărturii uluitoare la care au fost martori oculari, adică momente autobiografice. De un puternic impact emoțional și psihologic este creația scriitorilor și a poezilor copii pe acele timpuri, generație numită de Mihai Cimpoi „Copiii

anilor treizeci”. Această pleiadă de scriitori, numită și cea a șaizeciștilor, exponentul căreia este Grigore Vieru, a avut un rol considerabil în procesul de revigorare literară a literaturii române basarabene. Din această generație fac parte: Grigore Vieru, Liviu Damian, Serafim Saka, Pavel Boțu, Mihail Ion Ciubotaru, Anatol Codru, Vitalie Manolescu-Tulnic, Andrei Strâmbeanu, Gheorghe Vodă, Vlad Ioviță, Vladimir Beșleagă, Ion Vatamanu, Victor Teleucă, Gheorghe Malarciuc, Petru Cărare, Arhip Ciubotaru, Anatol Ciocanu, Ion Gheorghiță, Petru Dudnic, Iacob Burghiu, Dumitru Matcovschi, Nicolae Esenescu, Lidia Istrati, Emil Loteanu, Lucia Purice, Vlad Zbârciog ș.a. Exegetul Mihai Cimpoi constată faptul că reprezentanții generației ’60 cultivă o religie a sincerității, mitizând ceea ce este sacru și demitizând ceea ce ține de profan, urât și imediat (ibidem, p. 279).

Grigore Vieru, poetul reprezentativ al generației „Copiii anilor treizeci”, nume de referință în poezia românească basarabească despre limbă maternă, vatră străbună și graiul strămoșesc, a resimțit pe deplin gustul amar al discordiei instigată de regimul sovietic comunist. Poetul mărturisește în nenumărate rânduri momentele cumplite ce au lăsat o amprentă cutremurătoare în istoria basarabenilor: ororile războiului, deportările staliniste, învrăjbirea între popoare, persecuțiile asupra țăranilor, asuprirea credinței, interzicerea dreptului la limbă, măsuri ce au urmărit un singur scop: dezumanizarea societății. Aceste momente autobiografice, individuale sau colective, își găsesc loc ales în poezia lui Grigore Vieru „Vreme-ncrâncenată.../ Și plecam de-acasă/ Spre altfel de iarbă,/ Spre altfel de coasă./ Pe fața femeii – / Lacrimă ce doare,/ Doamne, ca un creier/ De privighetoare.” (Război); „A fost război./ Ecoul lui/ Și-acum mai este viu.” (Cămășile); „Măream tăcerea/ Până când în căpița de paie/ Auzeam cum respiră spionii...” (Oceanul); „Am văzut văduve tinere/ După război/ Venind de la câmp/ Cu pâinea-n șervet neatinsă,/ Ca să nu fie singure.” (Și pâinea) ș.a.

Pe de altă parte, Grigore Vieru a debutat într-o plachetă de versuri pentru copii („Alarma”, 1957) apărută cu grafie chirilică, o dovadă evidentă a tentațiilor moscovite de constrângere a limbii române și a scrisului latin, condiție esențială a regimului URSS. Acuzat de nenumărate rânduri de organele sovietice, că s-ar eschiva de așa-zisele modele literare „moldovenești” promovate cu atâta fast și ardoare, Grigore Vieru a întâmpinat anevoioase impedimente în activitatea de publicare. Totuși, grație simplității și accesibilității creației sale, poeziile pentru copii i-au adus întotdeauna o popularitate crescândă în rândul cititorului de toate vârstele. Din dorința arzătoare pentru reîntoarcerea omului în cadrul naturii și a valorilor strămoșești, Grigore Vieru își propune prin intermediul creației sale să reeduce o *nouă* generație. Peste ani, Fănuș Băileșteanu menționează că activitatea literară, politică și educativă a făcut din Grigore Vieru una dintre cele mai puternice personalități luptătoare pentru drepturile omului în Republica Moldova (Băileșteanu, 1995, p. 9). Deși a scris nenumărate versuri

despre copil și copilărie, în special despre mama, poetul întotdeauna a fost un glas colectiv al disperării neamului. Mihai Cimpoi mărturisește faptul că Grigore Vieru dramatizează nefericirea de a fi un poet al unui „secol grăbit”, al unei basarabii terorizate de istorie și al unui spațiu românesc neîntreg și marcat de dihonii, de neuitarea dintre români (Cimpoi, Vidrașcu, Zbârțog, 2005, p. 665).

Criticul literar Aureliu Goci accentuează faptul că poezia lui Grigore Vieru este deosebită de celelalte. Nu pentru că a produs dezghețul în literatura română basarabeană, la începutul anilor '60, nu pentru că s-a identificat cu un mare propovăduitor al adevărului într-o perioadă istorică deloc ușoară, dar pentru că poetul a resacralizat valorile autentice și perene (ibidem, p. 665). Poezia lui Grigore Vieru și-a păstrat peste ani prospețimea și suavitatea cuvântului. Este vorba despre iubirea puerilă – o categorie estetică fundamentală caracteristică registrului poetic vierean.

Indiscutabil, poezia viereană pentru copii este plăsmuită după modelul eminescian: miniaturalul, descrierea pitorescului, confesiunea intimă între eul liric și universul naturii, plasticitatea versurilor, umanizarea codrului și a dorului. Grigore Vieru îl cunoaște pe Eminescu la o vârstă târzie, fiind deja student, pentru că Eminescu era un poet interzis în Basarabia Sovietică. Programele școlare sovietice își propuneau să educe copiii în spirit comunist, să li se formeze elevilor principii și valori comuniste, să aibă dragoste aprigă pentru munca și patria socialistă – lucruri total distanțate de idealul educațional mondial. Pentru pedagogi erau elaborate diverse auxiliare despre modul în care ar trebui să abordeze copilul și în ce direcție să dezvolte personalitatea acestuia („În ajutorul învățământului de partid. M. I. Kalinin. 1966). Autoritățile sovietice ordonau angajaților din domeniul culturii și al educației să îmbărbăteze sentimentul de patriotism socialist și să le formeze elevilor o mândrie față de acest regim. În plus, se considera o onoare să treci din rândurile octombrelor în cele ale pionerilor, apoi în comsomol. Propaganda sovietică socialistă răspândea în societate promițător faptul că în URSS sunt cei mai fericiți oameni, adică se trăiește cel mai bine, chiar dacă oamenii nu cunoșteau nimic despre alte țări. Un alt instrument propagandist al socialismului sovietic erau pliantele, afișele și gazetele de perete care promovau activismul civic comunist.

În lucrarea cercetătorului Petru Negură descoperim că autoritățile autoproclamate ale URSS au inventat diverse mituri mobilizatoare pentru cetățenii basarabeni, precum că omul comunist este „omul viitorului”. Crearea acestor mituri înșelătoare erau puse pe seama scriitorilor. În mica republică sovietică scriitorii își consacrau operele exclusiv muncii și muncitorilor agricoli. Orice abatere a scriitorilor de la aceste norme canonice era denunțată imediat organelor sovietice, pentru care primeau pedepse opresive (Negură, 2014, p. 106). În condițiile în care totul se afla sub pana controlului riguros, editarea unor cărți era dictată de respectarea unor condiții indiscutabile.

În acest mod apare și „Alarma” lui Grigore Vieru la Editura „Școala Sovietică” (Chișinău, 1957). Placheta apare sub tiparele slavonești, iar în cărțulie își găsesc locul unele poezii ușor didacticiste, aluzive, consacrate viziunilor totalitare. Acuzat dur de unii critici literari, pentru accesarea ușoară în albia partinică, poetul nici pe departe nu s-a conformat doctrinelor comuniste, or’ aceasta este unica condiție pentru a-i fi publicată cartea. Poeziile sale surprinzătoare au trezit micilor cititori un adevărat șoc emoțional. Pentru prima oară, după jumătate de secol de literatură „plictisitoare”, Grigore Vieru produce o adevărată revoluție literară în literatura basarabeană postbelică. Copilul este ademenit de mirajul jocului universului necuvântătoarelor. Animalele domestice, care-i sunt mereu alături, îl îndeamnă pe micul cititor la o prietenie fidelă. Culoarele aprinse, tablourile zugrăvite și îndemnul prielnice spre explorarea cadrului naturii sunt elemente noi pentru poezia șaizecistă, lucruri pe care Grigore Vieru le plăsmuiește cu multă ardoare („Peste câmp în sat se lasă/ Înserarea răcoroasă./ Sus pe cer senin, ia cată,/ Stele ard sau licurici?/ Iată-s stele,/ Stele mici!/ Se aprind și bat de-odată/ Drept în lac.” În amurg).

Nu putem omite poeziile – pilde, care-și au un loc aparte în registrul poetic vierean dedicat copiilor. Prin intermediul acestor istorioare poetul îi îndeamnă pe copii spre bunele maniere. În poezioara „Muscoii” poetul dezaprobă lenea și trândăvia: „Vezi ce proști și ce năuci! –/ Ei gândeau, că mierea toată/ Stă cumva pe flori de-a gata.../ S-o mănânci și să te duci”. Indolența și trândăvia sunt intolerate de poet și în poezia „Un muscoi tontoroii din odaie pe la noi”. Poetul îl îndeamnă pe copil să fie responsabil, cinstit și sânguincios.

Creația lui Grigore Vieru a contribuit substanțial la dezvoltarea armonioasă a personalității copilului. Criticul și istoricul literar Răzvan Voncu apreciază lucrările lui Grigore Vieru ca de o mare valoare, în mod special „Albinuța”. În viziunea sa, „Albinuța” este o carte atât de frumoasă și curată încât impresionează și un adult. Este nu numai o carte destinată copilăriei, ci și o carte care te face să plonjezi, pe dată, în universul copilăriei, univers pe care Vieru îl intuiește cu multă sensibilitate (Cimpoi, Vidrașcu, Zbârciog, 2005, p. 669). Grigore Vieru a fost un pedagog iscusit, a cunoscut mijloacele de pătrundere în inocența puerilă, fapt pentru care a știut să scrie cele mai impresionante versuri, cântece și ghicitori pentru copii. Această excursie misterioasă pe care Vieru le-o face micilor cititori este ghidată de invitația mirifică în tainele jocului, iar prin joc – spre cunoaștere de sine și a mediului înconjurător.

Cultivând într-o poezie senină și netulburată cele mai majore teme ale universalității, Grigore Vieru așază în capul mesei universul paradiziac al copilăriei. În viziunea poetului, copilăria este locul căutării de sine, mama, dorul, casa părintească, glia, limba maternă, codrul și izvorul. Aflat în maturitatea deplină a ființei sale, poetul caută stăruitor reîntoarcerea în universul pierdut al copilăriei. După Mihai Cimpoi, Grigore Vieru

reactualizează și dă un farmec original motivului universal al copilăriei, concepute ca axis spiritual, ca tărâm al primordiilor și jocului recreator de lume, ca paradis recuperat, nealterat de „secolul grăbit”, al candorilor și frăgezimilor (Cimpoi, 1997, p. 194).

Incompatibilă preferințelor și tiparelor ideologice, poezia viereană pentru copii a căutat să readucă literatura română basarabeană în albia literaturii române de dincolo de Prut. Copilul vierean și-a propus să renunțe la scandări și lozinci socialiste, preferând apropierea de universul edenic al naturii. Pentru a-l împrieteni cu ușurință pe micul cititor cu poezia sa, Grigore Vieru apelează de a varietate de tehnici poetice, evitând sub nicio formă didacticismul. Considerăm creația viereană pe deplin educativă, însă nu didacticistă. Grigore Vieru își propune să renunțe la ordine și dispoziții puse pe seama copilului. El vrea să-i arate partea cea bună a vieții, ca descoperind misterele universului înconjurător, micul cititor să-și poată forma individual judecata de valoare și să înțeleagă ce este bine și ce este rău. Poetul nu vrea să-i impună micului cititor prejudecăți și viziuni particulare, ci să-l ghideze spre redescoperirea marilor rosturi umane. În felul acesta, poezia viereană pentru copii se identifică cu mici istorioare alegorice, în care copilul învață de la soare, de la furnici și albinuțe, de la flori și de la melci, de la pui de rândunică, dar învață cum să conviețuiască în armonie cu natura-mamă. O orientare didactică poate fi intuită sub aspectul lingvistic, pentru că Grigore Vieru dintotdeauna a căutat cum să-l învețe pe copil să scrie și să vorbească corect: „Noi, copiii cei mai mici/ Scriem cu toți înștiințare,/ Scriem așa: „În sat, aici,/ Pînă de toamna friguroasă,/ Nu-s copiii pe acasă.// Dacă cineva ne-ntreabă,/ Cum vreo treabă/ De ne caută,/ Scriem citeț pe trei hârtii,/ Ca să vadă fiecare:/ „Satul nostru. Strada mare./ Grădinița de copii” (Înștiințare).

Având în vedere faptul că poezia lui Grigore Vieru pentru copii promovează bunele maniere școlarești, poetul de nenumărate rânduri a fost apreciat înalt de autoritățile din țară și de peste hotare. În anul 1974, în cadrul unei conferințe științifice unionale desfășurate la Chișinău, Alexandru Ovcearenco, profesor și reputat savant rus, apreciază înalt unele poezii viereane. Referindu-se la poezia „Formular”, oaspetele evenimentului apreciază faptul că poezia viereană nu numai că e purtătoarea unui dramatism intern, dar e și învăluită de un farmec poetic autentic (Dolgan, 1984, p. 5). Poezia viereană pentru copii, în special cea despre mama, a fost tradusă în limba rusă în mai multe țări ale URSS. A fost apreciat de numeroase voci de epocă din Finlanda, Letonia, Suedia ș.a. Criticul literar Mihail Dolgan consemnează că popularitatea creației viereane s-a datorat mult îndeosebi ființei sale, pentru că poetul se identifica tot mai mult cu ceea ce înseamnă iubire. În viziunea sa, Grigore Vieru este sufletul acelor pentru care scrie și despre care scrie (ibidem, p. 6).

Poezia viereană pentru copii s-a născut din singurătatea poetului, în nopțile ploioase, reci și singuratic, în clipele când copilul rămânea singur acasă, în momentul în care mama era plecată în câmp, iar el o aștepta cu nerăbdare să revină acasă. După cum mărturisește Grigore Vieru, poeziile sale s-au născut și pornesc din copilărie (Vieru, 1989, p. 5). Greutățile la care copilul vierean a fost martor ocular își regăsesc rostul în substratul unor note patetice de sentimentalism și nostalgie după un trecut dureros îndepărtat. Poetul nu ezită să descrie fascinația locurilor unde a copilărit, nici pe o clipă nedespărțindu-se de pământurile natale.

Însă primele încercări de a se publica datează din anul 1954, pe când debutul editorial are loc în anul 1957. În 1954 Grigore Vieru publică câteva versuri în revista „Scânteia leninistă”. Cercetătorul Adrian Dolghi se pronunța despre această revistă că ar promova în mod pretențios sloganele comunismului sovietic. În această revistă se regăseau numeroase poezii și povestioare cu pioneri, care reprezentau modele de urmat pentru cei din RSS Moldovenească (Dolghi, 2020, p. 15). După constatările lui Dolghi, revista „Scânteia leninistă” promova în statul sovietic așa-zisul mit al copilăriei fericite. Era considerat unul din instrumentele de manipulare ideologică și de modelare a conștiinței umane, pe lângă organizațiile obștești de copii (octombrei), tabere de odihnă, case și palate ale pionerilor, ziare și reviste, cursuri de pregătire a conducătorilor pioneri, cinematografe ș.a (ibidem, p. 15).

Din aceeași clasă de reviste făceau parte: „Femeia Moldovei”, „Tânărul leninist”, „Tânărul Moldovei” și abecedarele sovietice, care glorificau simplii muncitori agricoli, zidari, tractoriști, mulgătoare, personaje emblematice pentru îndemnare la muncă silnică în numele autorităților. Această mărturisire usturătoare, despre mutilarea opiniei în masă, copii și maturi, este împărtășită și de Grigore Vieru, care povestește despre felul în care erau educați copiii în perioada Basarabiei Sovietice. Fără jucării și fără deschidere spre afecțiunea celor din jur, copiii erau pregătiți pentru creșterea, dezvoltarea și prosperarea comunismului. Singurul ideal pentru copii trebuia să fie, după Adrian Dolghi, părintele Stalin, cel care a dat naștere mitului „copilăriei fericite” (ibidem, p. 17). Imaginea lui Stalin a promovat în rândul copiilor un „exemplu” de bărbăție, insistență și ambiție. Se considera firesc ca părinții să-și educe copiii prin exigență și neînduplecare, dezaproband sub orice fel afecțiunea. Grigore Vieru e de părere că omul își păstrează copilul din sine atâta timp cât este iubit, lucru total opus strategiei moscovite a URSS. Ceea ce rămâne a fi ieșit de sub orice închipuire este faptul că copiilor li se impunea să-l iubească pe Stalin, chiar dacă aceștia nu-l cunosc. Imaginea lui Stalin chema la sacrificiu pentru Patria-Mamă Sovietică, la datorie în numele socialismului. Școala Sovietică „fabrica” insistent personalitățile copiilor, apropiindu-le tot mai mult de caracteristica conducătorului proletcultist. Oamenii sovietici erau considerați supereroi spre care aspirau copiii. Literatura „moldovenească” sovietică este constituită din o serie largă de scrieri socialiste, în care adepții

își mărturisesc, de voie sau fără de voie, admirația și recunoștința față de organele sovietice comuniste: „ (...) Jurăm! Că pentru țară/ Și pentru Stalin Noi/ Ne vom jertvi și viața,/ Vom fi eroi, eroi!” (Popovschi, 1945, p. 77) sau „De veți porni în lupte/ Cu vrăjmașii răi,/ Să-l trimiți îndată/ Printre cei dintâi./ Tovarăș Voroișilor/ Dacă va muri/ în luptă,/ Te rog să-mi scrii/ Eu de acum îs mare/ și tot cresc mereu –/ și-n locul lui, la luptă –/ Voi pleca și eu” (ibidem, p. 78).

Grigore Vieru a scris multă și frumoasă poezie pentru copii și pentru adulți, devenind un poet îndrăgit al tuturor vârstelor, însă poezia pentru copil și copilărie îi conferă un loc de cinste în istoria literaturii române contemporane. A avut curajul să excludă figurile partinice consacrate emblemate în poezia basarabeană postbelică, a renunțat la populism și ovațiile ideologice, dar a revitalizat și a recuperat lirismul răpit. Poezia sa dedicată cititorului mic a deschis larg ușile spre regenerarea națională. Învățându-i pe copii adevărurile mari, Grigore Vieru a trecut de la o poezie simplistă și veselă la cea a profunzimii cuvântului și a răscolirii lăuntrice. Despre imagistica, dar și despre alte particularități definitorii pentru creația viereană pentru copii, s-au tipărit numeroase studii și articole. După monumentală monografie „Mirajul copilăriei” (1968) a lui Mihai Cimpoi, Mihail Dolgan precizează că Grigore Vieru cunoaște profund universul spiritual al copiilor, psihologia și gândirea lor în imagini. Poezia viereană pentru copii este spontană și gravă, simplă și dramatică, luminoasă și înțeleaptă, de o inventivitate și muzicalitate folclorică (Dolgan, 1984, p. 9).

Într-o perioadă istorică de foc, Grigore Vieru s-a născut și a rămas pe tot parcursul vieții sale un poet al copiilor. Este o calitate esențială a scriitorilor pentru copii. Filozoful și criticul literar rus Vissarion Belinski se pronunță că pentru a deveni un bun poet al copiilor trebuie să te naști nu să te faci poet pentru copii (ibidem, p. 13). De la primele sale încercări poetice și până la desăvârșirea sa creatoare, Grigore Vieru s-a contopit cu copilăria, rămânând în permanență un tot întreg. Iar ca să-i înțeleagă mai bine pe micii cititori, poetul a trebuit să coboare întotdeauna cu mult rafinament și măiestrie până în adâncurile rațiunii puerile. Prin intermediul poeziei simpliste le vorbea copiilor lucruri mărețe, ghidându-l să cunoască sentimentul împlinirii adevărate (Dolgan M., op. cit. p. 18).

De o importanță deosebită în creația viereană pentru copii este descrierea fabuloasă a conviețuirii armonioase între om și natură. Poetul pledează pregnant pentru umanizarea mediului înconjurător și dăinuirea în albia bonomiei și a prieteniei adevărate: „S-a trezit și rămurica,/ S-au trezit frunzarele./ Printr-o rază păsărica/ A vorbit cu soarele” (Telefonul păsăruicii). Ca să-i câștige încrederea micului cititor, Grigore Vieru îl inițiază pe copil în tainele jocului. Misterele jocului sunt descoperite de prietenii necuvântători: rândunelele, vrăbiuțele, furnicile, albinele, iepurașii, broscuțele ș.a., care posedă capacitatea de a fi aproape de nevoile copilăriei. Poezia jovială viereană este o adevărată noutate artistică și estetică în

literatura română basarabeană (postbelică). Criticul literar Ion Ciocanu afirmă în locul istorisirilor anoste, plictisitoare despre prietenia copiilor de diferite naționalități, despre necesitatea de a-și iubi „fierbinte” patria sovietică de necuprins, Grigore Vieru le spunea celor mici adevăruri mari în imagini aparent simple, adânc simțite și ușor memorabile, datorită semnificațiilor etice adânci și elementului umoristic omniprezent (Ciocanu, 1998, p. 104).

Poetul este considerat un maestru cunoscător al psihologiei infantile, posedă capacitatea de a convinge cititorul cel mic și de a-l ghida spre dimensiunile moral-spirituale. Odată pătruns în spațiul poetic vierean, copilul este ademenit de un registru select de expresii diminutive, metafore, comparații, personificări și alegorii etc, toate acestea care sugerează o impresie de vrajă și de vis. Lumea viereană este reprezentată copilului ca un tărâm prielnic. În creația viereană nu și-au găsit loc instigarea spre ură, răzvrătirea, bârfeala și răzbunarea. Vieru este optimist și încrezător în generațiile viitoare, de aceea e hotărât să îi ajute să schimbe starea lucrurilor în lume. E de remarcat faptul că imaginile-simbol, detaliul artistic, subiectul poetic abordat, în modul cel mai diferit evidențiază forța fanteziei și a ingeniozității sale (Suveică, 1972, p. 121).

Remarcată prin capacitatea de a surprinde, poezia viereană pentru copii se identifică cu un glosar de curiozități și învățături. Ea îl ghidează pe micul cititor spre cunoașterea naturii și spre cunoașterea se sine. Copilul participă la un dialog familiar de unde se inițiază în tainele cunoașterii legităților vieții. Tablourile naturale desprinse din vers sunt ușor perceptibile și îi trezesc copilului cutezanța de a le explora în lumea realității, or’ poetul rememorează secvențele copilăriei sale. Lumea lui Vieru este total diferită de cea a literaturii sovietice moldovenești. Pământul cheamă omul spre perpetuarea valorilor perene, este simbolul germinării vieții, este izvorul întoarcerii spre folclor. Valoarea expresivă a pământului cheamă cititorul spre dăinuirea valorilor sacrale strămoșești. Țăranul în poezia lui Grigore Vieru nu are misiunea doar de a-și spori sânguința în activitățile agricole, îndeosebi pentru idealul comunist. Țăranul capătă valorile unui străjer protector al tezaurului național. În fruntea țăranului de la sate se află mama, ființa angelică care ostenește-n câmp până târziu: „Ea se șterge cu mâna/ De sudoare și mit,/ Acoperind cu țărână/ Chipul său ostent” (Mama în câmp).

Mihai Cimpoi consemnează că poezia lui Grigore Vieru este jucăușă și ironică, onomatopeică și colorată în toate culorile curcubeului, conversativă și ușor confesivă (Vieru, 1987, p. 10). Remarcăm în ființa poetului o calitate particulară: cea de a se destăinui în fața micului cititor. Odată scrise și publicate, poeziile viereane aparțin în totalitate copiilor. Copiii le percep cu ușurință, le înțeleg mesajul și ideile artistice, pentru că poetul se prezintă în raport cu micul cititor de la egal la egal. Poetul nu se preamărește, ci dimpotrivă, în centrul lumii se află copilul. Exegetul Mihai Cimpoi spune că copiii din RSS Moldovenească au avut marele noroc să-l descopere pe

poetul Grigore Vieru. Grație *Abecedarului* și *Albinuței*, copiii au descoperit sensurile metafizice ale vieții, au învățat a scrie și a citi, au fost pregătiți pentru marea viață. Unele din creațiile sale pot fi considerate adevărate parabole sau balade, altele descriptive, melodice și ritmizate. Dincolo de poezia ludică, creațiile despre mama sunt adevărate litanii răscolitoare. Poetul este excepțional pentru că reușește să păstreze fiorul dragostei pentru frumos într-o perioadă când dragostea era considerată o noțiune abstractă sau interzisă. Criticul Mihai Cimpoi, pentru flacăra inepuizabilă a dragostei sufletești, în supranumește pe Grigore Vieru un „poet al viului” (ibidem, p. 18). Propagator al seninătății sufletului și al eticului răspicat, a fost urmărit continuu de anumite dramatisme văzute și nevăzute de ochiul lumii.

După Stelian Gruia, au existat și critici literari dincolo de Prut care au văzut în creația lui Grigore Vieru un model sovietic depășit. Tipărirea *Albinuței* în România a fost imposibilă atâta timp cât Basarabia sovietică a fost considerată definitiv pierdută. Dincolo de Prut poezia „moldovenească” era considerată afectată grav de ideologia comunistă, fapt pentru care inclusiv creația lui Grigore Vieru a fost interzisă. Scriitorul Stelian Gruia mărturisește că Mihai Ungureanu și Mircea Sântimbreanu au fost printre puținii care au înțeles cine e Grigore Vieru, însă n-au putut decât să-i tipărească în 1981 o antologie din colecția „Cele mai frumoase poezii” (Codreanu, 2004, p. 142). În viziunea lui Stelian Gruia, *Albinuța* lui Grigore Vieru este o operă de mare complexitate (Gruia, 1995, p. 79) și a avut un rol important în ceea ce privește investigarea literaturii basarabene de către critica din străinătate.

Criticul literar Iulian Ciocan mărturisește faptul că pentru poezia sa dedicată copilului și copilăriei, Grigore Vieru a fost încadrat cu de-a sila în lista poezilor neosemănătoriști. Apartenența lui neîntemeiată este explicată prin faptul că poetul se ocupă prea mult de sat și de casa părintească, uitând, în fond, de copilărie (Codreanu, p. 242). Afilieră viereană de la un tradiționalism modern spre „neosemănătorism” este total contestată de către poet. Lumea satului, care înglobează casa părintească, dealurile, livezile, grânele, izvoarele și pădurile cu toate viețuitoarele, reprezintă centrul universului în care crește, se dezvoltă și trăiește copilul. Totodată, întreaga activitate copilărească, privită într-o suită de idei surprinzătoare, imperceptibile pentru omul matur, comportă caracterul unui joc etapizat. Copilul vierean nu poate fi delimitat de casa părintească, fără de care nu poate fi valorificat rostul copilăriei. În același rând de idei, copilul vierean nu poate fi rupt de sat și de valorile patriarhale, pentru că aceasta ar însemna îndepărtare de filonul folcloric și de matca spiritualității strămoșești. După Theodor Codreanu, însăși marele secret al personalității lui Grigore Vieru constă în miracolul *conservării* copilăriei (ibidem, p. 243) – stare infinită superioară confrăților săi. Pe marginea acestor constatări, Vlad Ciubucciu scria: „El, veșnic Copil, curat și plâpând, EL, COPILUL CEL MARE al neamului” (Ciubucciu, 2009, p. 397).

Acest Mare poet Copil, după mărturisirile criticului și istoricului literar Vlad Ciubucciu, a fost mereu suspectat de autoritățile sovietice. Regimul internaționalist din RSS Moldovenească căuta prin toate modalitățile să țină la control toată mișcarea literaților. A fost în vizorul agenților partinici pentru că se înțelegea bine că prin intermediul poeziei mici Grigore Vieru are să facă oameni mari. Flagelul ideologic a depus un efort considerabil pentru menținerea anihilării culturale în țară, literatura fiind considerată o „armă” periculoasă de reîntoarcere a basarabenilor spre identitatea națională. Vieru debutează prin poezia copilărească nu întâmplător. Această opțiune artistică i-a pregătit terenul pentru a deveni o figură emblematică în lupta pentru eliberare națională. În condițiile în care poetul încerca să iasă în evidență cu poeziile civice, ușor alegorice și orientate spre suveranitatea țării, instituțiile comuniste influente căutau metode să-l înlăture și să-i interzică publicările. Din mărturisirile lui Vlad Ciubucciu desprindem o adresare amenințătoare a partinicilor totalitari la adresa lui Grigore Vieru: „Derji ego po dalișe!” (ibidem, p. 396).

Pentru a putea monitoriza cu ușurință toată situația din țară, oamenii regimului, în special moscoviții, reprezentau toate instituțiile statului. La comanda autorităților rusești, opera lui Grigore Vieru a fost treptat exclusă din programele școlare, manualele fiind înlocuite cu scriitori didacticiști aderenți ai ideologiei proletcultiste, între timp abecedarele rusești erau tipărite în număr exagerat și răspândite impunător pe întreg teritoriul țării. Restricțiile și amenințările la adresa poetului și a creației sale au urmat și după '90 încoace. Cărțile poetului, în special cele didactice *Abecedarul* și *Albinuța*, ba erau tipărite, ba erau retrase de pe rafturile bibliotecilor școlare. După Theodor Codreanu, paznicii ideologici au adulmecat intenția secretă a acestor miraculoase capodopere și au făcut tot ce-au putut pentru a opri apariția acestor lucrări în lume (Codreanu Th., op. cit. p. 247).

O idee importantă pentru cititorul de astăzi, despre specificul poeziei viereene și despre esența lucrărilor sale, o face criticul Alex Ștefănescu. În viziunea lui, cine dorește să afle ce au simțit românii din Basarabia în perioada ocupației sovietice trebuie să citească poezia lui Grigore Vieru (Ștefănescu, 2010, p. 67). Criticul remarcă în opera viereană, în mod special cea închinată micului cititor, că Grigore Vieru nu îndrăznește să se joace nici cu sentimentele copiilor, nici cu cuvintele limbii. Poetul se comportă foarte atent cu totul ce-l înconjoară, or' Grigore Vieru se simte întotdeauna năpăstuit. La începutul itinerarului său poetic, Vieru tot mai mult își apropie creația sa de adevăratele imnuri închinare copilului și universului copilăriei. Elogierile aduse fenomenelor naturii și necuvântătoarelor din jur sunt impresii poetice privite din surprindere prin ochi de copil („– Unde fugi tu, valule?/ – Către mare, malule!/ – Unde urci tu, pomule?/ – Către soare, omule!/ – Ce aștepti tu, pragule?/ – Tot pe tine, dragule!/ – Mulțumesc, prăguțule!/ – Sărut picioruțele!”, Unde fugi tu, valule?).

Fiindcă în anii '50-'60 practic nu exista material didactic în limba maternă, Grigore Vieru a depus eforturi substanțiale în vederea completării fondurilor de manuale și cărți (pre)școlare în limba „moldovenească”. În viziunea criticului și istoricului literar Ana Bantoș, unul din factorii principali care a stat la baza apariției cărților viereane de poezii pentru cititorul mic a fost însăși lipsa de poezie „moldovenească” în grădinițele din Chișinău. Cărțile sale sunt ferestre deschise, în primul rând, pentru minunea graiului matern[17, p. 113]. Așa au apărut: „Alarma” în 1957, „Muzicuțe” (1958), „La fereastra cu minuni” (1960), „Făt-Frumos curcubeul” și „Bună ziua, fulgilor!” (1961), „Poezii de seama voastră” (1967), „Trei iezi”, „Abecedarul” (1970) și frumoasa „Albinuța” în 1980. Venită din singurătatea copilărească a poetului, poezia viereană îi deschide micului cititor larg ușile către un spațiu fantastic al candorii. Din contrastul estetic al creațiilor sale desprindem un credo convingător al poetului: copilăria este vârsta supremă a fericirilor. În această inocență nu poate pătrunde decât o ființă neprihănită. Îndemnul poetului este insistent: să păstrăm copilăria spirituală, iar această stare să ne reîntoarcem la izvoarele străbune: „Copilărie: bucurie,/ Dăunăzi parcă ne-am jucat,/ Copilărie, poezie,/ Mai ieri în scrânciob noi ne-am dat,/ Copilărie: păpădie,/ Ce grabnic vremea te-a suflat!” (Copilărie).

Poezia viereană pentru copii se deosebește mult de cea a confrăților săi. După criticul Romul Munteanu, în opera lui Grigore Vieru nu înflorește limbajul ca în versurile de tip arghezian (Munteanu, 2010, p. 131), poetul impresionează cititorul printr-o poezie simplă, portretizată și ușor memorabilă. Limbajul poetic vierean seamănă cu o întoarcere spre arhetipuri (ibidem, p. 131), copilul fiind marcat de o fantezie poetică excepțională. Poetul iese din tiparele descriptive, abandonează poetizarea impresiilor copilărești și se inițiază într-un dialog fabulos cu natura. Personajele lui Vieru (anotimpurile, fenomenele naturii, găzele, păsările, animalele domestice și cele sălbatice) au sensibilizat cu ușurință nu doar cititorii fideli de vârstă (pre)școlară, dar au fost salutate activ și în rândul adulților. Jovialitatea îmbinată cu frăgezimea cuvântului a dat naștere, în poezia viereană, a unei lumi infantile utopice. În acest univers candid, diferit de cel al confrăților săi, Grigore Vieru sacralizează un apostol arhetipal – mama, din imaginea și faptele căreia se desprind edificator modele ale umanității.

Generația lui Grigore Vieru sau „Copiii anilor treizeci” (M. Cimpoi) a fost puternic pătrunsă de evenimente istorice care au marcat întreaga omenire. Lirismul pleiadei șaizeciștilor a luat naștere din suferințele omenеști. Poeziile lor au vociferat destine omenеști, strigăte de copil, viziuni psihologice asupra lumii. Venite dintr-o copilărie însingurată, cu multe neajunsuri și griji, poeziile șaizeciștilor și-au propus să reflecte adevărul și condiția umană, îndeosebi soarta țăranului împătimit, în timp ce toată presa și literatura RSS Moldovenească promova incitant „demonstrații ale patriotismului sovietic” (Necșuțu, 2018, p. 101). Presa sovietică populistă a tentat masiv populația basarabeană spre dezbinare, răspândind în țară și peste hotarele ei o falsă bucurie și satisfacție a cetățenilor aflați sub dominația comunistă. Cert este

faptul că ideologia proletcultistă nu a putut deznaționaliza definitiv ființa națională a poporului, așa cum nu a putut stagna demersul literaturii române din Basarabia. Ușor aluzivă și ascunsă după tiparele poeziei pentru copii, poezia basarabeană a erupt spre redescoperirea literaturii române autentice. Poeții șaizeciști și-au schimbat treptat prioritățile, iar în locul edificării partinicilor sovietici idolicești, creația lor a optat pentru întoarcerea în „sânurile părintești”. Spre exemplu, Liviu Damian îl sensibilizează pe micul cititor cu poezia în care plămăiește o imagine mucenicească a chipului patern – tata: „Seara/ Când se întoarce/ Acasă,/ Măinile lui/ A tractor/ Și a câmpie/ Miroase.// Tata/ Cu brazele/ Și cu norii/ Se știe. (...)/ Dar tata/ Închide un ochi obosit/ Și capul lui/ Se lasă/ Pe umărul meu/ Sprijinit.” (Tata), pe când Grigore Vieru îl atașează pe copil de poala și brațele mamei: „Peste dealul de-aramă/ Curge soarele-asfințit./ „Odihnește-te, mamă, –/ Pot rosti în sfârșit” (Mama în câmp).

Criticul și istoricul literar Răzvan Voncu e de părere că începând cu anii '60-'70, în Uniunea Sovietică, realismul socialist, încetul cu încetul, a fost abandonat (Voncu, 2016, p. 101), deși totul ce se afla în afara acestui curent de creație era fie desconsiderat, fie exclus sau, în cele mai grave cazuri, scriitorii erau asupriți și persecutați de organele proletcultiste. Cercetătorul mărturisește că sistemul politic, pur și simplu, nu a permis afirmarea publică a altor curente sau grupări literare (ibidem, p. 101). Conform istoriografiei, liberalizarea s-a produs treptat după anul 1953, când moare fostul revoluționar bolșevic Stalin, moment istoric remarcabil pentru scriitorii și poeții care reapar în orizontul editorial după o lungă perioadă de „amortire”. Anii de recuperare au durat și durează, influența mișcătoare a URSS a marcat negativ cultura, limba și însăși ființa națională a societății. În opinia criticului Andrei Țurcanu, pentru regimul totalitar, nonvaloarea și mediocritatea au fost mereu o politică literară, componentă a unei strategii mai largi de strangulare a spiritului (Țurcanu, 1996, p. 15). Această politică înșelătoare, cu decernare de premii și stimulări celor fideli ideologiei, cu promisiuni optimiste pentru aderanți și simpatizanți, nu avea decât o singură misiune: anihilarea inițiativei creatoare și dezechilibrarea națională.

Grigore Vieru a lăsat nenumărate mărturisiri tulburătoare despre anii copilăriei sale „păzite” de grănicerii sovietici. Aceste confesiuni intime s-au regăsit, mult mai târziu, în poeziile pentru redeșteptare națională. Tăcerea poetului, inclusiv a confrăților săi, a fost determinată de amenințările ocupanților bolșevici. Poetul istorisește adesea cât de anevoioasă i-a fost „ieșirea din labirintul interdicțiilor”, fiind nevoit să lucreze în câmp cu capurile aplecate, fără a le ridica să privească pe malul celălalt al Prutului: „Am fost intoxicați în copilărie, ca toți copiii basarabiei din acele timpuri, de filme, cărți și lecții despre pionierii care descoperă dușmanii puterii sovietice și spionii, devenind astfel eroi... Căpătasem un ochean și stăteam cu el pitit pe malul Prutului, așteptând să vină spionii din Miorcanii lui Ion Pillat, căci de-acolo, de peste Prut, așa ni se spunea, puteau să vină...” (Vieru, 2001, p. 268). În propaganda autorităților totalitare, prin toate mijloacele

posibile, se înțelegea că poporul român este cel mai primejdios dușman al sovieticilor, cei care pot contribui la distrugerea „fericirii supreme” – unul din miturile populare ale comuniștilor moscoviți.

Într-un alt interviu, prin anul 1992, Grigore Vieru mărturisește despre idealul școlii sovietice. Copiii școlii comuniste nu aveau de-a învăța despre cât de importanți le sunt părinții și de unde se trag rădăcinile, ci despre cum trebuie să contribuie la prosperarea comunismului sovietic: „Întreaga „educație” comunistă din Basarabia avuse un singur scop: uitarea vârstei vetrei noastre și a culorilor strămoșești” (ibidem, p. 269). Abia după anul 1953 copiii încep să cunoască din adevăratele taine ale învățaturii, „dezghețul” fiind produs de moartea bolșevicului Stalin. Cercetătoarea Victoria Vântu susține ideea că eliberarea lentă din mrejele ideologiei sovietice se realizează prin intermediul unui șir de reforme, și anume eforturile considerabile ale unor tineri intelectuali curajoși, dornici de libertatea gândirii și a exprimării (Vântu, 2013, p. 399). Au apărut mai multe reviste și publicații care au marcat reșezarea literaturii spre normalitate.

Marcată nociv de contextul politic și ideologic, poezia basarabeană postbelică reușește să evadeze, deși cu repercusiuni vădite, din exilul sovietic și să recapete dimensiunea lirismului. Poezia viereană pentru copii a deschis larg porțile spre cunoașterea paradisului înconjurător și spre cunoașterea de sine. Grigore Vieru plămădește o poezie a ludicului, bonomiei și jovialității, în care se împletesc armonios temele universalității. Aflată, cu mici restanțe, în afara tiparelor canonice, creație viereană pentru copii demonstrează elanul poetic spre recuperarea valorilor strămoșești. Sacralitatea poeziei viereane constă în farmecul ei senzorial. Melodicitatea, simplitatea și prospețimea expresiei poetice sunt trăsăturile esențiale ale poeziei viereane ce l-au determinat pe Grigore Vieru să fie cel mai îndrăgit poet basarabean. Recuperarea frumosului și a fabulosului are loc prin încercarea poetului de a întoarce în paradisul pierdut al copilăriei. Creația poetului valorifică eticul și esteticul, educă dragostea pentru izvoarele strămoșești și pentru limba maternă, totodată îl îndeamnă pe copil spre sinceritate conviețuire în armonie cu totul ce-l înconjoară.

Exponent al pleiadei șaizeciste, militant pentru deșteptarea ființei naționale, revoluționar literar de epocă, poet nedidacticist tradiționalist-modern, Grigore Vieru a devenit un precursor râvnitor pentru succesorii săi. Poezia viereană a redobândit cultura încrederii grație autenticității sale.

Referințe bibliografice:

1. Bantoș A., *Doi poeți mărturisitori: Alexei Mateevici și Grigore Vieru. Tranziția de la memorie la istorie*. În: Grigore Vieru, poetul. Chișinău: Î.E.P. „Știința”, 2010, p. 107-116.
2. Băileșteanu F., *Grigore Vieru. Omul și Poetul*. București: Editura Iriana, 1995.
3. Cimpoi M., *Istoria literaturii române din Basarabia (compendiu)*. București, Chișinău: Litera Internațional, Litera, 2003.

4. Cimpoi M., *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Editura Arc, 1997.
5. Cimpoi M., Vidrașcu A., Zbârciog V., *Mică enciclopedie ilustrată a scriitorilor din Republica Moldova*. București, Chișinău: Litera Internațional, 2005.
6. Ciocanu I., *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău: Litera, 1998.
7. Ciubucciu V., *Copilul cel mare al neamului*. În: Limba română, nr. 1-4 (163-166), anul XIX. Chișinău: 2009, p. 393-397.
8. Codreanu Th., *Duminica Mare a lui Grigore Vieru*. Chișinău, București: Litera Internațional, 2004.
9. Dolgan M., *Creația lui Grigore Vieru în școală*. Chișinău: Lumina, 1984.
10. Dolghi A., *Propagarea valorilor copilăriei sovietice și formarea unei noi identități în RSS Moldovenească (1944-1961)*. În: Revista de etnologie și culturologie, vol. XXVII, 2020, p. 12-20.
11. Gruia S., *Poet pe Golgota Basarabiei*. București: Editura Eminescu, 1995.
12. Munteanu R., *Grigore Vieru*. În: Grigore Vieru, poetul. Chișinău: Î.E.P. „Știința”, 2010, p. 131-133;
13. Necșuțu M., *Anexarea Basarabiei de către URSS, prin ochii presei acelor vremuri (iunie-iulie 1940)*. În: Revista de Istorie a Moldovei, 2018, nr. 2 (114), ISSN 1857-2022, p. 96-103;
14. Negură P., *Nici eroi, nici trădători. Scriitorii moldoveni și puterea sovietică în epoca stalinistă*. Trad. din franceză de Șiclovan G. Chișinău: Cartier, 2014;
15. Popovschi G., *Abecedar*. Chișinău: Editura de Stat a Moldovei, 1945, 96 p.
16. Suveică R., *Grigore Vieru*. În: Profiluri literare. Chișinău: Lumina, 1972.
17. Ștefănescu A., *Grigore Vieru*. În: Grigore Vieru, poetul. Chișinău: Î.E.P. „Știința”, 2010, p. 66-70.
18. Țurcanu A., *Bunul simț*. Chișinău: Cartier, 1996.
19. Vântu V., *Literatura postbelică basarabeană. Climatul creației*. În: Analele Științifice ale USMF „N. Testemițanu”. 2013, nr. 2 (14), ISSN 1857-1719, p. 398-401.
20. Vieru Gr., *Acum și în veac*. București, Chișinău: Litera Internațional, 2001.
21. Vieru Gr., *Cel care sînt*. Chișinău: Literatura artistică, 1987.
22. Vieru Gr., *Cine crede*. Chișinău: Literatura artistică, 1989.
23. Voncu R., *Poezia română din Basarabia. Valori și confluențe*. În: Limba Română. 2016, nr. 1-2 (236), ISSN 0235-9111, p. 99-116.

Notă: Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 Contexte socioculturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent), Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” al MEC.